

Gemeenschap draagt de boerderij van de toekomst Gluren bij de buren

Landbouw is een kapitaalintensief. Grond is duur. Dat maakt het voor jonge boeren lastig om een bedrijf te starten of over te nemen. In allerlei landen ontstaan initiatieven voor nieuwe vormen van gemeenschappelijk grondeigendom. Maria van Boxtel was bij een internationale uitwisseling. *Tekst: Maria van Boxtel / Foto: Fingerprint*

Demeter Internationaal organiseerde op 3 en 4 juni een uitwisseling tussen verschillende Europese landen. Het thema was: 'Land voor bedrijfscontinuïteit en toegang tot grond'. Uit de aanwezige landen kwamen interessante voorbeelden van hoe grond beschikbaar kan blijven voor een duurzame landbouw.

Waarom maken Demeter Internationaal en andere organisaties zich druk over toegang tot (landbouw)grond, ook voor jongeren? Als

je naar de cijfers kijkt, wordt het snel duidelijk: in de hele EU neemt het landbouw-areaal af, van 0,01% per jaar in Polen tot 0,15% per jaar in Nederland. Slechts 6% van de boeren in de EU is onder de 35 jaar. Hoe houd je landbouwgrond toegankelijk voor jonge boeren? Demeter Internationaal ziet mogelijke oplossingen in gemeenschappelijk eigendom.

In Duitsland zijn meerdere boerderijen met gemeenschappelijk grondeigendom.

Werkplekken gezocht en aangeboden

Onder het motto 'Boer zoekt boer' verbinden Hofgruender en Landgilde vraag en aanbod. De vacaturebank Hofgruender, de maakt zowel aanbod als vraag zichtbaar van boerderijen en van jongeren die willen werken in de landbouw. Ook wordt begeleiding bij overdracht geboden. Dit werkt goed in Duitsland. Een beetje naar dit voorbeeld is in Nederland Landgilde opgericht, de verbinder van werkers in de biologische, biologisch-dynamische en multifunctionele landbouw. Landgilde heeft een website voor jonge ondernemers die een plek zoeken en voor oudere ondernemers die hulp of opvolging zoeken. Bij opvolging is het slim om een begeleider erbij te kiezen, zodat je zoekvraag helder wordt. Meld je vraag aan via www.landgilde.nl.

Waarom? Opvolging bleek lastig, en als er sprake is van een maatschappelijk 'goed doel' hebben dergelijke bedrijven een fiscaal gunstige status waardoor ze vrijwel schuldenvrij zijn door te geven. De grondeigenaar is een stichting die de beherende boeren een pachtcontract geeft, vaak meerdere boeren-families tegelijk. "Van de 185 bedrijven met een dergelijke structuur in Duitsland, zijn er 142 Demeter gecertificeerd", vertelde onderzoeker en aanjager van Duitse grondfondsen Titus Bahner. "Het betreft vaak grotere boerderijen met meerdere medewerkers, multifunctioneel en met verwerking van producten. Deze nieuwe gemeenschappen met gemeenschappelijk bezit bestaan uit zowel producenten als consumenten. Juist de *Umkreis*, de groep van 'vrienden van de boerderij', is heel belangrijk voor het voortbestaan van zulke gemeenschappen." Mensen kennen het bedrijf waarin ze investeren. Gedeeld grondeigendom werkt, omdat participanten genoeg nemen met de lagere rentevergoeding, die nu eenmaal eigen is aan landbouwkundige exploitatie. "Inleggers accepteren dat omdat grondbezit veel zekerheid biedt."

Titus Bahner ziet in deze ontwikkeling een verandering van de tijdgeest: van gemeenschappelijk grondeigendom in de 12de eeuw, naar privé-eigendom nu en vervolgens naar nieuwe vormen van eigendom in de toekomst. Hij ziet een parallel met de ontwikkeling van bewustzijn, zoals Rudolf Steiner die heeft beschreven: van de gewaarwordingsziel in de Middeleeuwen

Vormen van grondeigendom veranderen met de tijdgeest, parallel aan de ontwikkeling van ons bewustzijn

(*'ik binnen de gemeenschap'*), naar de verstandsziel nu (*'ik voor mijzelf'*), en in de toekomst naar de bewustzijnsziel (*'ik voor de wereld'*). Welk soort grondeigendom past daarbij? Titus verwacht dat grondeigendom nog wel bij publieke en private partijen blijft rusten, maar dat de *verantwoordelijkheid* voor grondbeheer zal verschuiven naar gemeenschappen.

Een voor de hand liggende vraag tijdens de Demeter Internationaal Conferentie was: krijg je bij gezamenlijk grondeigendom niet te maken met uitputting van gronden? Er zijn wereldwijd veel voorbeelden van overbegrazing op gemeenschappelijke weides, wat bekend staat als de *'tragedy of the commons'*. Maar volgens onderzoeker Pablo Segvigne kan het ook anders. Hij vertelde over zijn verkenningen van het begrip *common* (in het Nederlands 'meent' of gemeenschappelijke grond). "Overexploitatie hoeft niet.

Mensen kunnen onderling afspraken maken over het gezamenlijk beheer. Econome Elinor Ostrom, winnares van de Nobelprijs voor de economie in 2009, toont overtuigend aan dat lokaal beheer mogelijk is. Maar er is één belangrijke voorwaarde: simpel werkt niet. Complexiteit is nodig in geval van gezamenlijk zelfbeheer van gronden. Hiermee bedoelt Pablo Sevigne, dat gemeenschappelijk beheer beter werkt met een diversiteit van eigenaren en belanghebbenden, en minder goed met slechts één partij. "Diversiteit maakt gezamenlijk beheer weerbaarder." Hij meent dat naast privé- en publiek eigendom van gronden, de tijd ook rijp is voor gemeenschappelijk beheerde gronden, nieuwe commons.

Er ontstaan meer en meer voorbeelden van gemeenschappelijk landeigendom, van publieke eigenaren tot landfondsen en regionale aandeelhouders in grond. Bekende voorbeelden in Nederland zijn Stichting Grondbeheer BD-landbouw en Stichting Loverendale. Andere landfondsen zijn het Franse Terre de Liens, het Duitse Landwirtschaftsfonds en de BioBodenGesellschaft, het Belgische Land-in-Zicht en de Engelse BD Land Trust. Voorbeelden van regionale samenwerkingsverbanden van aandeelhouders zijn er ook: Regionalwert in Duitsland en l'Aubrier in Zwitserland. Welke vorm het beste werkt, stichting of coöperatie, vereniging met kleine aandeelhouders of juist grote investeerders, hangt erg af van de nationale wetgeving rondom investeren, grondeigendom en belastingen. Maar zulke

gemeenschappen kunnen zeer succesvol zijn. De Engelse National Trust kocht bijvoorbeeld met 3,5 miljoen donateurs de hele kuststrook voor het Engelse kustwandelpad. Met een aanvullende conferentie in 2014 wil Demeter Internationaal met haar partnerorganisaties blijven uitwisselen over grondfondsen en toegang tot land. Hierover wil zij beleidssuggesties neerleggen bij de EU. Daarnaast is er een internationale werkgroep over bedrijfscontinuïteit, met onder andere Hofgruender uit Duitsland, Landwijzer uit Vlaanderen en Landgilde uit Nederland. Deze werkgroep wil graag internationaal de mogelijkheden en hulpmiddelen uitwisselen met jonge boeren en begeleiders van bedrijfsopvolging. Ga mee, want: gluren bij de burens is zeer inspirerend! ☺

Meer lezen?

Een link naar deze rapporten staat op bdvereniging.nl bij Dynamisch Perspectief 2013-4:

-Landwirtschaft als Gemeingut, Eine politisch-rechtliche Bewertung nach vierzig Jahren Praxis, door Thomas Rüter, Matthias Zaiser en Annika Nägel; 2013

-Land[freij]kauf, Bodenmarkt und neue Eigentumsformen im Ökologischen Landbau, door Titus Bahner, Xaver Diermayr, Thomas Schmid, Alexander Schwedeler, Matthias Zaiser en Ilisabé Zucker; 2012

-Land concentration, land grabbing and people's struggles in Europe, door o.a. Saturnino Borrás, Jennifer Franco en Jan Douwe van der Ploeg; 2013

Franse testboerderijen voor jongeren

Alain Deneau, landbouwvoorlichter in Frankrijk, spreekt geen woord over de grens. Toch is de kleine, gebruiende Fransman zo enthousiast over het groeiend aantal agrarische testplekken voor jongeren in zijn land, dat de deelnemers aan de Demeter Internationaal conferentie zijn verhaal in het Frans met Engelstalige sheets ook zo kunnen volgen, met een beetje hulp van een Belgische vertaler in het Engels. Ziehier onderlinge uitwisseling in Europa! "In Frankrijk neemt de landbouw nabij dorpen en steden af. En jongeren die niet uit de landbouw komen hebben moeilijk toegang tot grond", vertelt hij. "We helpen hen een stapje op weg door het opzetten van testplekken waar ze hun bedrijf gedurende drie jaar kunnen uitproberen en waar ze verder kunnen leren." Bij de Franse testboerderijen – het zijn er inmiddels ruim vijftig – stellen gemeenten of groepen boeren een klein stuk land aan jonge starters ter beschikking om bijvoorbeeld een biologische tuinderij te beginnen. Naast land en machines zijn er ook begeleiding en introductie in het (boeren)netwerk in de streek. Elke starter krijgt meerdere mentoren, die bijvoorbeeld meegaan naar de bank. Het project wordt toegelicht in een Engels ondertitelde film op youtube.com (zoekterm 'Espace test agricole en Bourgogne').